

UOT 681.3:378

Ramilə Babək qızı İsmayılxanova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin

Ümumi Pedaqogika kafedrasının müəllimi

<https://orcid.org/0009-0007-6566-4499>

E-mail: devinismayilxanova@gmail.com

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(2\).97-101](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(2).97-101)

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ İKT-dən İSTİFADƏNİN TƏLİMİN KEYFİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİNƏ TƏSİRİ

Рамила Бабек гызы Исмаилханова

преподаватель кафедры Общей педагогики

Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

ВЛИЯНИЕ ИКТ НА УЛУЧШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Ramila Babek Ismailkhanova

teacher at the department of General pedagogy of

Azerbaijan State Pedagogical University

THE IMPACT OF ICT USAGE IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS ON ENHANCING EDUCATION QUALITY

Xülasə. Bu məqalədə müəllif bildirir ki, İKT-yə aid bütün biliklərə yiyələnməyin yolu ümumtəhsil müəssisələrindən başlayır. Təhsil Nazirliyi tərəfindən 2010-cu il tarixə “Təhsildə İKT ili” kimi düşmüşdür. Artıq bu sahədə müxtəlif təmayüllü konfranslar, seminarlar, stimullaşdırıcı aksiyalar, müsabiqələr keçirilmişdir. Məktəblərin böyük bir hissəsi ağıllı lövhə, noutbuk və kompüterlərlə təchiz olunmuşdur. Müəllif bildirir ki, müəllimlərin fikrincə İKT-dən istifadə şəraitində təlim prosesinin əsas mərkəzi fiquru şagirdidir. Bu prosesin digər iştirakçısı isə fasilator “bələdçi” rolunu oynayan şagirdlərin əsas məsləhətçisi, onların biliyini, qabiliyyətini qiymətləndirən, daim təşəbbüskarığa, aktiv olmağa, müstəqilliyə təşviq edən müəllimdir.

Müəllifin fikrincə, təhsilin keyfiyyətinə müsbət təsir göstərən fəal təlim texnologiyalarının tətbiqi müasir dövrün ən aktual məsələsidir. Bu baxımdan şagirdlərə müəllimlər tərəfindən daha əlverişli şərait yaradılmalıdır.

Açar sözlər. *Kompüter, noutbuk, humanistləşdirmə, demokratikləşdirmə, fasilator, texnologiya, “ağıllı” lövhə, integrasiya, fərdiləşmə, diferensiallaşdırma*

Аннотация. В статье автор подчёркивает, что путь к освоению всех аспектов знаний, связанных с информационно-коммуникационными технологиями (ИКТ), начинается в общеобразовательных учреждениях. Министерство образования объявило 2010 год Годом ИКТ в образовании. С тех пор в данной сфере были проведены различного рода конференции, семинары, мотивационные кампании и конкурсы. Значительное количество школ было оснащено интерактивными досками, ноутбуками и компьютерами. Автор отмечает, что, согласно мнению учителей, в условиях применения ИКТ центральной фигурой образовательного процесса становится ученик. Учитель, в свою очередь, выполняет роль фасилитатора или наставника, выступая в качестве главного советника для учеников. В качестве такого наставника он оценивает знания и способности учеников, постоянно поощряя среди них инициативность, активность и самостоятельность. Таким образом, важно создать условия для того, чтобы каждый учитель-предметник мог участвовать в конкурсах, творческих проектах и инновационных программах. По мнению автора, внедрение активных технологий обучения, которые оказывают положительное влияние на качество образования, является одной из наиболее важных задач современности. В связи с этим учителям следует стремиться к созданию более благоприятной образовательной среды для учеников.

Ключевые слова: *компьютер, ноутбук, гуманизация, демократизация, фасилитатор, технология, интерактивная доска, интеграция, индивидуализация, дифференциация.*

Abstract. In this article, author argues that the journey to acquiring comprehensive ICT knowledge begins in general education institutions. The Ministry of Education designated the year of 2010 as the Year of ICT in Education. Since then, numerous conferences, seminars, motivational campaigns, and competitions have been held in this domain. A significant number of schools have been equipped with smart-boards, notebooks, and computers. According to the author, teachers believe that in an ICT-driven learning environment, the student becomes the central figure in the educational process. The teacher, on the other hand, takes on the role of a facilitator or guide, serving as the primary advisor to students. As facilitators, they assess the knowledge and abilities of students while continuously encouraging initiative, engagement, and independence. Consequently, it is essential to create opportunities for every subject teacher to get involved in competitions, creative projects, and innovative programs.

The author argues that the implementation of active learning technologies, which positively influence the quality of education, is one of the most critical challenges of our time. Therefore, teachers must strive to create more conducive learning environments for students.

Keywords: *computer, notebook, humanisation, democratisation, facilitator, technology, smart-board, integration, individualisation, differentiation*

Müstəqilliyini elan etdikdən sonra Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində pedaqoji kadrların İKT ilə işləmək qabiliyyəti, yeni texnologiyalardan düzgün istifadə bacarığına xüsusi diqqət verilir. Elə ona görə də deyə bilərik ki, İKT-yə aid bütün biliklərə yiyələnməyin yolu ümumtəhsil müəssisələrindən başlayır.

Hal-hazırda təhsilin informasişdırılması ilə bağlı məqsədlər artıq müəyyənləşdirilmişdir və nəzərdə tutulan bütün tədbirlərin böyük bir hissəsi həyata keçirilmişdir. Təhsil Nazirliyi tərəfindən 2010-cu il tarixə “Təhsildə İKT ili” kimi düşmüşdür. Artıq bu sahədə müxtəlif təmayüllü konfranslar, seminarlar, stimullaşdırıcı aksiyalar, müsabiqələr keçirilmişdir. Məktəblərin böyük bir hissəsi ağıllı lövhə, noutbuk və kompüterlərlə təchiz olunmuşdur.

Xarici ölkələrin təhsil sistemini araşdıran mütəxəssislər qeyd edirlər ki, İKT-dən istifadə edərək yaradılmış təhsil modeli məktəblər qarşısında bir çox tələblər qoymuşdur. Belə ki, istənilən fənni tədris edən fənn müəlliminin informasiya sahəsində daha genişmiqyaslı biliklər alması təhsil prosesinin ən aktual məsələsidir. Əsas aktual məsələlərdən biri də yetişən gənc nəslin öz müəllimlərindən öyrəndikləri fənnin məzmununa və məqsədinə uyğun olan, onların fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alan, hərtərəfli şəxsiyyət kimi formalaşmasına münbit şərait yaradan texnologiyaların seçilərək dərs prosesinə tətbiq edilməsidir.

Müasir dövrdə ağıllı “interaktiv” lövhə, rəqəmsal fotoaparət, kompüterə qoşulmuş mikroskop, videoqurğulardan əldə edilmiş təsvirlər məktəblərdə virtual laboratoriyaların təşkilində mühüm rol oynayır. “Ağıllı” lövhənin üzərində çox vacib əməliyyatlar aparılır: yəni, təlim pro-

sesinin gedişi, şablonlar hazırlanması, modelləri kompüterin yaddaşına köçürmək, təlim prosesini dəfələrlə izləmək mümkündür. Bu proses dərsə gəlməyən, yaxud təlimdən geri qalan şagirdlərə dərs prosesini dəfələrlə izləmək imkanı yaradır. Belə olduğu halda şagird həmin dərsi daha yaxşı başa düşür.

Müəllimlərin fikrincə İKT-dən istifadə şəraitində təlim prosesinin əsas mərkəzi fiquru şagirdidir. Bu prosesin digər iştirakçısı isə fasilitator “bələdçi” rolunu oynayan şagirdlərin əsas məsləhətçisi, onların biliyini, qabiliyyətini qiymətləndirən, daim təşəbbüskarlığa, aktiv olmağa, müstəqilliyə təşviq edən müəllimdir.

Elektron lövhə üzərində həyata keçirilən təlim prosesində şagirdlərin hamısı müəllimin verdiyi tapşırıqları sərbəst şəkildə həll etməyə çalışırlar. Bu proses bütün şagirdlərin marağına səbəb olur, hətta müəyyən psixoloji, fiziki məhdudiyyətləri olan şagirdlər də fəallıq göstərirlər. İndi respublikamızda bütün təhsil müəssisələrində İKT-nin tətbiqi ilə bağlı bacarıqlı, yeni pedaqoji texnologiyalardan baş çıxaran laborantların da bu sahədə ixtisaslaşmasına start verilmişdir. Buna görə də ilk növbədə yeni texnologiyaların genişmiqyaslı tətbiqi üçün ümumtəhsil müəssisələrini kompüter avadanlıqları ilə təchiz etmək vacibdir. Bəs təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi ilk növbədə nədən asılıdır? Bu sualın cavabı: 1-ci növbədə fənn müəlliminin bacarığından, yaradıcı əməyindən və marağından; müəllimin peşəkarlığından; öz peşəsinə sadiqliyindən;

Hər bir fənn müəlliminin müsabiqələrdə, qabiliyyət və yaradıcılıq tələb edən layihələrdə, eyni zamanda innovativ proqramlarda iştirak etməsi üçün şərait yaradılmalıdır.

Azərbaycan təhsilinin dünya ölkələrinin təhsil sistemində inteqrasiya etdiyi bir vaxtda müəllimin yaradıcı əməyinin keyfiyyət göstəriciləri müəyyən olunmalıdır ki, bunu aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar:

- dünya təhsil sisteminin qabaqcıl təcrübəsini öyrənərək ümumtəhsil məktəbləri arasında yayılmasına nail olmaq;

- yenilikçi müəllimlərin bacarıqlarından bəhrələndərək tədrisin keyfiyyətini yüksəltmək;

- hər bir fənn müəlliminin təqdim etmə qabiliyyətini tətbiq etmək üçün şərait yaratmaq.

Hal-hazırda hər bir fənn müəllimi təlim prosesində yeni texnologiyalardan istifadə etməklə məktəblilərin təfəkkürünün formalaşmasına nail olur. Müəllim dərs prosesində interaktiv təlim metodlarını özündə ehtiva edən dərs-müzakirə, dərs-mühazirə və dərs-disput kimi formalardan istifadə edərək əsasən qruplarla, cütlərlə, fərdi və kollektivlə iş formalarından daha çox istifadə edir.

Müəllimin müasir dövrün tələblərinə uyğun xüsusiyyətləri onların şagirdlərlə ünsiyyət qurması, əməkdaşlıq etməsi, eyni zamanda tədqiqatçılıq, idarəçilik və özünütəhsil qabiliyyətlərinin olmasıdır.

İstənilən müəllim şagirdlərin psixologiyasını bilməli, onların fərdi xüsusiyyətlərinə bələd olmalı, özündə hövsələlilik, dözümlülük bacarıqlarını təlqin etməlidir. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarına dərinlən yiyələnməli, dərs prosesində şagirdlərə İKT-dən necə istifadə etməli olduqlarını öyrətməlidir. Müəllim şagirdlərinə yalnız bilik verməklə kifayətlənməməlidir, həm də onların sərbəst düşüncə tərzinin yenilənməsinə münbit şərait yaratmalıdır. Belə olduqda müəllim eyni zamanda şagirdlərin idrak fəaliyyətinə də güclü təsir göstərir.

Tədqiqatlar onu göstərir ki, müəllim təlim-tərbiyə, inkişaf və formalaşma sahəsində də əhəmiyyətli simadır və gələcəkdə belə də olacaqdır. Belə ki, müasir məktəbin novator müəllimi inkişaf etmiş ölkələrin təhsil sistemindən ən dəyərli nümunələri seçir və öz təhsilinin milli dəyərlər zəminində demokratikləşdirmə, inteqrasiya, fərdiləşmə, diferensiallaşdırma, humanistləşdirmə kimi ən vacib prinsiplərini təlim prosesinə tətbiq edir. Təlim prosesində müəllim təhsilin əsas məqsədi olaraq öz şagirdlərinə hüquqlarını müdafiə etmək bacarığını, müstəqilliyini, tolerantlığı, dinləmə mədəniyyətini, əmək-

daşlığı, dialoq, qarşılıqlı kompromis və digər yüksək əxlaqi keyfiyyətlərin formalaşdırılmasında yaxından iştirak edir. Müasir dərsin interaktiv təlim modeli, yəni kurikulum əsasında qurması hər bir fənn müəlliminin yaradıcı əməyidir. Kurikulum əsasında qurulan dərslər şagirdləri əzbərçilik bəlasından qurtarır, onların axtarıcılıq, tədqiqatçılıq, təfəkkür və sərbəst düşüncə tərzinin inkişafına və formalaşmasına münbit şərait yaradır. Bu əsasda qurulan dərslər interaktiv təlim metodlarının tətbiqinə əsaslanır və müəllim özü də qarşısına çıxan yenilikləri mənimsəyərək dərslərini daha maraqlı və rəngarəng keçməyə çalışır. Təlim prosesində rollu oyunların tətbiqi, müzakirələr, debatlar, internetin yüksək imkanlarından istifadə edərək yeni-yeni dəlillərin, tarixi faktların üzə çıxarılması, mülahizələrin reallaşdırılması müəllimin keçdiyi yeni dərsin şagirdlər tərəfindən sinifdə mənimsənilməsinə imkan yaradır. İnteraktiv təlim metodlarının təlim prosesinə tətbiqi məktəblilərin idrakı fəallığının artmasına birbaşa təsir göstərir və təlim prosesinin keyfiyyət göstəricilərinin yüksəlməsinə səbəb olur.

Fənn müəllimi təlim prosesinin əsas təşkilatçısı olmaqla bərabər, həm də şagird nailiyyətlərini obyektiv qiymətləndirməyi bacarmalıdır. Müəllim təlim-tərbiyə prosesində qiymətləndirmənin yerini düzgün müəyyənləşdirməklə yanaşı həm statistik təhlil aparmalı, həm də qiymətləndirmə ilə əlaqəli məsələləri həll etməlidir. Bu baxımdan müəllim təlimin məzmununu, yəni şagirdə nəyi hansı həcmdə öyrətməli olduğunu, öyrədici mühiti, yəni hansı şəraitdə öyrətməli olduğunu və ən nəhayət qiymətləndirmə-yəni öyrətmə prosesinin vəziyyətinin, prosesin keyfiyyət göstəricilərinin dərs prosesində sadələşən modelini həyata keçirməlidir ki, bu da dərsin müvəffəqiyyətlə aparılmasına vəsilə olur.

Öz müəllimlik fəaliyyətində fənn müəllimi hansı proseslərdə iştirak etməlidir sualına aşağıdakı kimi cavab vermək olar:

- ilk növbədə məktəbin idarə edilməsində müəllim əsas simadır;

- təlim-tərbiyə sahəsində qiymətləndirmə işlərinin planlaşdırılmasında;

- icbari təhsilin təşkili və həyata keçirilməsi prosesində;

- məktəb sənədlərinin (müəllimdən tələb olunan) işlənilib hazırlanmasında;

- fənlər üzrə proqram materiallarının şagirdlər tərəfindən mənimsənilmə səviyyəsinin nəzarətində;

- şəhər, rayon səviyyəli yarışlarda, olimpiadalarda, müsabiqələrdə şagirdlərin iştirakını təmin etməkdə;

- xüsusi istedad tələb edən yarışlarda qabiliyyətli şagirdlərini iştirakını təmin etməkdə;

- məktəbdə çalışan bütün pedaqoji kadrlarla əlaqələrin yüksək səviyyədə qurulmasında;

- gənc kadrların innovativ metodlarla işləmə səviyyəsinin artırılması istiqamətində;

- məktəb, valideyn, ictimaiyyət və əmək kollektivləri ilə aparılan işlərin təşkilində.

Yeni pedaqoji texnologiyaların təlim prosesinə tətbiqinin əsas məqsədi təhsilin demokratikləşdirilməsi, humanistləşdirilməsi, fərdiləşdirmə, integrasiya prinsiplərini mənimsəyən, onları həyata keçirməyə həmişə hazır olan, təlimə verilən pedaqoji tələblərə cavab verən, əqli-intellektual və parlaq dünyagörüşə malik olan insanlar yetişdirməkdir. Tədqiqatçı pedaqoqlar dünyanın qabaqcıl təcrübəsinə əsaslanaraq təlimə yeni pedaqoji texnologiyaların şagirdlərə istiqamətlənən bir çox prinsiplərini təlim prosesinə gətirmişlər: fəal təlim, qabaqlayıcı təlim, diaoloji təlim, inkişafetdirici təlim, əməkdaşlıq, təlim-tərbiyə prosesinin çevikliyi və.s.

Yeni təlim texnologiyalarından istifadə olunması onun müxtəlif növləri, yəni problemli təlim, modul təlim, kompüter təlimi, işgüzar oyunlar, proqramlı təlim və s. bunlar müasir təlim texnologiyalarının formaları kimi təhlil edilə bilər.

İKT və yeni texnologiyalardan müvəffəqiyyətlə istifadə etməsi fənn müəlliminə dünya dövlətlərinin geniş təcrübəsindən istifadə edərək yeni üsullar, dərslərini müəyyən etməsi üçün yollar açır.

Qeyd etmək lazımdır ki, yeni pedaqoji texnologiya fəal təlimə, fəal təlim isə yeni pedaqoji texnologiyaya əsaslanır. Fəal təlimin əsas komponentləri təlimin məzmunu, qiymətləndirmə, öyrədici mühit və metodlardır.

İnteraktiv (fəal) təlim müəllimlərin və şagirdlərin təfəkkürünün inkişaf etdirilməsində və işgüzarlığında əsas yer tutur. Bu isə öz növbəsində inkişafetdirici mühitin təşkilinə şərait yaradır.

Bu zaman təlimin səmərəsi yüksəlir, təlim prosesində şagirdləri işgüzar fəaliyyətə istiqamətləndirir, innovasiyalardan istifadə edərək müsbət nəticə əldə edilməsinə kömək edir və şagirdlərin məqsədlərinə çatması istiqamətində əhəmiyyətli rol oynayır.

Onu da qeyd edək ki, ölkəmizin təhsil sistemində həyata keçirilən tale yüklü islahatların aparılması interaktiv təlim metodlarının tətbiq olunmasını və təlim prosesinin məzmununun təkmiləşdirilməsini tələb edir ki, bu çox vacib məsələdir. Təhsilin keyfiyyətinə müsbət təsir göstərən fəal təlim texnologiyalarının tətbiqi müasir dövrün ən aktual məsələsidir. Müasir təcrübələr onu deməyə əsas verir ki, dərslərində hər bir şagirdə müstəqillik verilməlidir ki, istər yaxşı oxuyan, istərsə də təhsildən geri qalan şagirdlər heç kimdən çəkinmədən öz düşüncələrini sərbəst ifadə etsinlər. Belə olduğu təqdirdə hər bir şagird öz arzu və istəklərinə müvafiq məşğuliyyət seçir. Bu baxımdan şagirdlərə müəllimlər tərəfindən daha əlverişli şərait yaradılmalıdır.

Problemin aktuallığı. İstənilən fənni tədris edən fənn müəlliminin informasiya sahəsində daha genişmiqyaslı biliklər alması təhsil prosesinin ən aktual məsələsidir. Əsas aktual məsələlərdən biri də yetişən gənc nəslin öz müəllimlərindən öyrəndikləri fənnin məzmununa və məqsədinə uyğun olan, onların fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alan, hərtərəfli şəxsiyyət kimi formalaşmasına münbit şərait yaradan texnologiyaların seçilərək dərslər prosesinə tətbiq edilməsidir.

Problemin elmi yeniliyi . Dərslərində hər bir şagirdə müstəqillik verilməlidir ki, istər yaxşı oxuyan, istərsə də təhsildən geri qalan şagirdlər heç kimdən çəkinmədən öz düşüncələrini sərbəst ifadə etsinlər. Belə olduğu təqdirdə hər bir şagird öz arzu və istəklərinə müvafiq məşğuliyyət seçir. Bu baxımdan şagirdlərə müəllimlər tərəfindən daha əlverişli şərait yaradılmalıdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Yeni pedaqoji texnologiyaların təlim prosesinə tətbiqinin əsas məqsədi təhsilin demokratikləşdirilməsi, humanistləşdirilməsi, fərdiləşdirmə, integrasiya prinsiplərini mənimsəyən, onları həyata keçirməyə həmişə hazır olan, təlimə verilən pedaqoji tələblərə cavab verən, əqli-intellektual və parlaq dünyagörüşə malik olan insanlar yetişdirməkdir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı. Azərbaycanın təhsil siyasəti (1998-2004-cü illər). [I kitab]. –Bakı: Çarşıoğlu, – 2005, – 254 s.
2. İsmixanov, M.A. Məktəbin idarə edilməsi: Dərs vəsaiti / M.A. İsmixanov, R.Ə. Bəxtiyarova. – Bakı: –2012. – 235 s.
3. Mehrabov, A.O. Təhsildə səriştəli yanaşma: mahiyyəti və əsas xüsusiyyətləri // – Bakı: Azərbaycan məktəbi, –2007. №1, –112 s.

Redaksiyaya daxil olub: 06.03.2025.